

Sygn. akt I UK 218/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 13 lipca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z odwołania E. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 13 lipca 2016 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 4 lutego 2015 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w O., po rozpoznaniu odwołania ubezpieczonego E. W. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 9 września 2013 r., odmawiającej ubezpieczonemu prawa do emerytury w wieku obniżonym, zmienił zaskarżoną

decyzję i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od 1 stycznia 2013 r., zaliczając do pracy w warunkach szczególnych okres zatrudnienia od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych w B. oraz od 2 maja 1980 r. do 31 października 1993 r. w Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego w B.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że wnioskodawca E. W. (urodzony 6 września 1952 r.) złożył 29 sierpnia 2012 r. wniosek o emeryturę. W postępowaniu przed organem rentowym wnioskodawca udowodnił na 1 stycznia 1999 r. 25 lat, 5 miesięcy i 2 dni stażu ubezpieczeniowego oraz wykazał, że nie przystąpił do otwartego funduszu emerytalnego. Organ rentowy nie zaliczył do stażu pracy w warunkach szczególnych okresów zatrudnienia wnioskodawcy: od 20 kwietnia 1974 r. do 28 kwietnia 1980 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych na stanowisku traktorzysty oraz od 2 maja 1980 r. do 31 października 1993 r. w Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego na stanowiskach kierowcy ciągnika, operatora, kierowcy-operatora, mechanika samochodowego oraz kierowcy-operatora (mechanika), gdyż wnioskodawca nie przedłożył za te okresy świadectwa pracy w warunkach szczególnych.

Na podstawie dokumentów, zeznań wnioskodawcy i zeznań świadków Sąd Okręgowy ustalił, że w okresie od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r., w czasie zatrudnienia w Spółdzielni Kółek Rolniczych, wnioskodawca pracował jako traktorzysta w pełnym wymiarze czasu pracy, jeździł ciągnikiem Ursus C-360 i była to jego praca stała, wykonywana przez cały rok. Od 2 maja 1980 r. wnioskodawca podjął pracę w Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego i pracował tam do 31 października 1993 r. jako traktorzysta, kierowca-operator spychacza gąsienicowego oraz ładowarko-koparki kołowej i była to jego praca stała, wykonywana w pełnym wymiarze czasu pracy przez cały rok. W ocenie Sądu pierwszej instancji wnioskodawca w postępowaniu przed Sądem udowodnił, że w spornych okresach wykonywał pracę traktorzysty lub operatora spychacza albo operatora ładowarko-koparki i była to praca wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, a więc określona w § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Wskazane

wyżej prace mieszczą się w wykazie A, dziale VIII pod poz. 3 i są to prace wykonywane w szczególnych warunkach.

Od powyższego wyroku apelację wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości. Pozwany zarzucił naruszenie art. 232, art. 233 § 1 i art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 184 ust. 1 i art. 32 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2013 r. poz. 1440 ze zm.) w związku z § 4 ust. 1 i § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze przez błędne przyjęcie, że wnioskodawca w okresie od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r. i od 2 maja 1980 r. do 31 października 1993 r. wykonywał stale i w pełnym wymiarze pracę w warunkach szczególnych, wymienioną w dziale VIII poz. 3 wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów, a w konsekwencji przyznanie wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny, wyrokiem z 4 lutego 2015 r., oddalił apelację, uznając ją za niezasadną.

W ocenie Sądu odwoławczego, Sąd pierwszej instancji nie naruszył przepisów prawa materialnego powołanych w apelacji, ustalając, że wnioskodawca spełnił wszystkie warunki przyznania mu prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych. Dokonał również prawidłowych i zgodnych z materiałem dowodowym ustaleń faktycznych.

W rozpoznawanej sprawie kwestią sporną było jedynie to, czy wnioskodawca legitymuje się wymaganym co najmniej 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych, co warunkowało przyznanie mu prawa do emerytury na podstawie art. 184 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W szczególności sporna była możliwość zaliczenia do 15-letniego stażu pracy w warunkach szczególnych okresu zatrudnienia wnioskodawcy od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych oraz od 2 maja 1980 r. do 31 października 1993 r. w Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego. Dla oceny, czy pracownik pracował w szczególnych warunkach, nie ma istotnego znaczenia nazwa zajmowanego przez niego stanowiska, tylko rodzaj powierzanej mu pracy. W

ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy prawidłowo ocenił charakter pracy E. W. w okresie od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r. na stanowisku traktorzysty w Spółdzielni Kółek Rolniczych w B., przyjmując, że okres ten podlega uwzględnieniu do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach jako praca, o której mowa w dziale VIII, poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, tj. praca kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gaśnicowych. W stosunku do tego okresu pracy pracodawca nie wystawił ubezpieczonemu świadectwa pracy w warunkach szczególnych. W toku prowadzonego postępowania nie udało się też uzyskać akt osobowych wnioskodawcy. Tym samym ustalenia faktyczne należało poczynić na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego, to jest zeznań świadków, zeznań wnioskodawcy i świadectwa pracy. Tak też uczynił Sąd Okręgowy, dopuszczając wymienione dowody.

Jak wynika ze świadectwa pracy wystawionego przez Spółdzielnię Kółek Rolniczych, wnioskodawca był tam zatrudniony na stanowisku traktorzysty. Z zeznań świadka zatrudnionego w spornym okresie, który pracował razem z wnioskodawcą, wynika, że wnioskodawca pracował jako traktorzysta, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy, do jego obowiązków należała jazda ciągnikiem Ursus C-360. W porze letniej pracował ciągnikiem w rolnictwie, wykonywał prace na rzecz rolników. Zimą pracował w transporcie jako przewoźnik. Korespondowało to z zeznaniami samego wnioskodawcy, który wyjaśnił, że wykonywał czynności traktorzysty stale i w pełnym wymiarze czasu pracy – jeżdżąc ciągnikiem C-360, wykonywał prace na rzecz rolników. W sytuacji gdy nie było pracy w polu, przewoził płyty meblowe. Wnioskodawca wyjaśnił, że pracował jako traktorzysta i na spychaczu, między innymi wykonywał czynności przy budowie stadionu w I. i B. oraz przy niwelacji gruntu pod bank. W porze letniej wykonywał prace na rzecz rolników, a zimą pracował w transporcie, przewożąc materiały budowlane, płyty, jak też pracował przy utrzymaniu i odśnieżaniu dróg. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, z zeznań świadka i wnioskodawcy w sposób pewny i jednoznaczny wynika, że wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu pracy pracował jako traktorzysta. Do jego obowiązków należała jazda ciągnikiem Ursus C-360.

Drugi ze spornych okresów dotyczył zatrudnienia wnioskodawcy w Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego. U tego pracodawcy wnioskodawca wykonywał pracę na stanowiskach kierowcy ciągnika, operatora koparki DTH, mechanika samochodowego i kierowcy-operatora. Z zeznań świadków wynikało, że wnioskodawca pracował w tym czasie jako operator ciągnika gąsienicowego DT 75 oraz koparko-spycharki. Praca ta polegała na spychaniu żwiru. Wnioskodawca jeździł ciągnikiem gąsienicowym i koparko-ładowarką oraz dowoził ciągnikiem beton na betoniarnię. Zimą świadczył usługi odśnieżania i rozpychania śniegu. Również latem był wynajmowany wraz ze sprzętem do wykonywania określonych usług przy budowaniu wodociągów, melioracji. Z zeznań wnioskodawcy wynikało, że u tego pracodawcy pracował jako traktorzysta, kierowca-operator spychacza gąsienicowego i ładowarko-koparki kołowej. Popychanie żwiru wykonywał również w okresie zimowym, zimą wykonywał także odśnieżanie.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny podzielił stanowisko Sądu Okręgowego, że praca wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty w Spółdzielni Kółek Rolniczych oraz praca na stanowiskach kierowcy ciągnika, operatora koparki, kierowcy-operatora w Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego podlega uwzględnieniu do stażu pracy wykonywanej w szczególnych warunkach jako praca określona w dziale VII poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów, czyli jako praca kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych. Jedynie co do okresu zajmowania stanowiska mechanika samochodowego brak jest podstaw do zaliczenia tego okresu jako pracy w warunkach szczególnych. Stąd też należało okres od 5 lipca 1990 r. do 2 listopada 1990 r. oraz okres 3 miesięcy z okresu od 31 stycznia 1990 r. do 1 lipca 1990 r. wyłączyć z przyjętego przez Sąd Okręgowy stażu pracy w warunkach szczególnych

Uwzględniając do okresu pracy w warunkach szczególnych okres pracy wnioskodawcy w Spółdzielni Kółek Rolniczych od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r. oraz okres pracy w Spółdzielni Budownictwa od 2 maja 1980 r. do 31 października 1993 r. (z pominięciem okresu 5 kwietnia 1990 r. – 2 listopada 1990 r.), Sąd drugiej instancji uznał, że ogólny staż pracy wnioskodawcy w warunkach szczególnych wynosi ponad 15 lat i jest wystarczający do przyznania mu wcześniejszej emerytury. W konsekwencji, zdaniem Sądu odwoławczego, Sąd

pierwszej instancji prawidłowo zastosował przepisy prawa materialnego, tj. art. 184 ust. 1 i art. 32 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz § 2 ust. 1 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, przyznając wnioskodawcy prawo do emerytury w warunkach szczególnych od dnia 1 stycznia 2013 r.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł organ rentowy, zaskarżając wyrok ten w całości. Jako podstawy kasacyjne powołano: 1) naruszenie przepisów art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez przyznanie wnioskodawcy prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach i przyjęcie, że wnioskodawca w okresie od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r., pracując w Spółdzielni Kółek Rolniczych na stanowisku traktorzysty, wykonywał pracę w szczególnych warunkach, wymienioną pod poz. 3 działu VIII „W transporcie i łączności” wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, tj. pracę kierowcy ciągnika; 2) naruszenie przepisów § 4 ust. 1 i 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przez przyjęcie, że wnioskodawca w okresie od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r., pracując w Spółdzielni Kółek Rolniczych na stanowisku traktorzysty, wykonywał pracę w szczególnych warunkach, wymienioną pod poz. 3 działu VIII wykazu A stanowiącego załącznik do powołanego rozporządzenia, tj. pracę kierowcy ciągnika.

Organ rentowy wniósł o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku wraz z poprzedzającym go wyrokiem Sądu Okręgowego i zmianę orzeczenia przez oddalenie odwołania wnioskodawcy, ewentualnie o uchylenie w całości zaskarżonego wyroku wraz z poprzedzającym go wyrokiem Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu.

W uzasadnieniu podstaw kasacyjnych organ rentowy zwrócił uwagę w szczególności na charakter branżowo-stanowiskowy wykazu stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., będącego podstawą rozstrzygnięcia. Skarżący stwierdził, że specyfika poszczególnych gałęzi przemysłu determinuje charakter świadczonej w nich pracy i warunki, w jakich jest ona wykonywana, jej uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia. Nie można zatem swobodnie wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały one przypisane w powołanym akcie prawnym. Do pracy w warunkach szczególnych wymienionych w wykazie A dziale VII pod poz. 3 mogą być zaliczone jedynie prace wykonywane przez kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gaśnicowych w transporcie i łączności, a do takiej kategorii (sektora gospodarki narodowej) nie można zaliczyć pracy w Spółdzielni Kółek Rolniczych. Bez uwzględnienia okresu wykonywania pracy na stanowisku traktorzysty w Spółdzielni Kółek Rolniczych wnioskodawca nie spełnia warunku posiadania co najmniej 15 lat pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Przyjęcie skargi do rozpoznania organ rentowy uzasadnił występowaniem w sprawie istnego zagadnienia prawnego: czy wykonywanie pracy traktorzysty w spółdzielni kółek rolniczych stanowi wykonywanie pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jako pracy kierowcy ciągnika ujętej pod poz. 3 działu VIII „W transporcie i łączności” wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Ze względu na przedstawione zagadnienie prawne, organ rentowy wniósł o rozpoznania skargi kasacyjnej na rozprawie.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną wnioskodawca E. W. wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna organu rentowego jest uzasadniona.

Zgodnie z art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 887, zwanej dalej „ustawą emerytalną”), ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1999 r., osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy wynoszący 25 lat. Przepisy dotychczasowe w rozumieniu art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Według § 1 ust. 1 tego rozporządzenia, ma ono zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia. Podstawę skargi kasacyjnej stanowi m.in. § 4 ust. 1 rozporządzenia, w myśl którego pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący dla mężczyzny 60 lat; 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach (§ 4 ust. 3 rozporządzenia nie ma zastosowania do stanu faktycznego rozpoznawanej sprawy i z niewyjaśnionych w skardze kasacyjnej przyczyn został powołany jako jej podstawa).

W ocenie Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny nie dokonał prawidłowej wykładni i zastosowania przepisów istotnych dla przeprowadzenia oceny spełnienia przez wnioskodawcę przesłanek uzyskania emerytury w wieku obniżonym. Przyjął bowiem *a priori*, bez szczegółowej analizy i pogłębionych rozważań w tej kwestii, że okres pracy wnioskodawcy na stanowisku traktorzysty w spółdzielni kółek rolniczych (czyli pracy w rolnictwie) może być potraktowany tak jak okres pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych zatrudnionych w transporcie (tego działu gospodarki dotyczy bowiem w wykazie A dział VIII poz. 3).

W judykaturze przyjmuje się, że w świetle przepisów wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r., wyodrębnienie poszczególnych prac ma charakter stanowiskowo-branżowy. Pod pozycjami zamieszczonymi w kolejnych działach wykazu wymieniono bowiem konkretne stanowiska przypisane danym branżom, uznając je za prace w szczególnych warunkach, uprawniające do niższego wieku emerytalnego. Przyporządkowanie danego rodzaju pracy do określonej branży ma istotne znaczenie dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach. Usystematyzowanie prac o znacznej szkodliwości i uciążliwości i przypisanie ich do oddzielnych działów oraz poszczególnych stanowisk w ramach gałęzi gospodarki nie jest przypadkowe, gdyż należy przyjąć, że konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w stopniu mniejszym lub większym w zależności od tego, w którym dziale gospodarki jest umiejscowione. Konieczny jest bezpośredni związek wykonywanej pracy z procesem technologicznym właściwym dla danego działu gospodarki (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698 i I UK 24/09, LEX nr 518067; z 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638; z 14 marca 2013 r., I UK 547/12, OSNP 2014 nr 1, poz. 11). Oznacza to, że przynależność pracodawcy do określonej gałęzi (branży) gospodarki ma znaczenie istotne i nie można dowolnie, z naruszeniem postanowień rozporządzenia, wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w tym akcie prawnym (por. wyroki Sądu Najwyższego: z 19 maja 2011 r., III UK 174/10, LEX nr 901652; z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66).

Nie można więc przyjąć, że istotny dla stwierdzenia wykonywania pracy w szczególnych warunkach jest wyłącznie rodzaj tej pracy (w rozpoznawanej sprawie traktorzysta/kierowca ciągnika), a bez znaczenia pozostaje okoliczność zatrudnienia pracownika w określonym sektorze gospodarki (w rozpoznawanej sprawie chodzi o okres zatrudnienia wnioskodawcy w spółdzielni kółek rolniczych, czyli w dziale rolnictwo, a nie w dziale transport). Nietrafnie jednak podnosi skarżący (organ rentowy), że decydujące znaczenie ma jedynie samo przyporządkowanie pracodawcy do określonego działu gospodarki (skarżący twierdzi, że skoro prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów

gąsienicowych zostały zakwalifikowane jako prace w szczególnych warunkach jedynie w dziale transport, to wykonywanie takich samych lub analogicznych prac w dziale rolnictwo nie podlega zaliczeniu do stażu pracy w tych warunkach). Biorąc bowiem pod uwagę treść art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej, zgodnie z którym za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości psychofizycznej dla zdrowia ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, należy przede wszystkim stwierdzić (ustalić i ocenić), czy konkretne stanowisko narażone jest na ekspozycję na czynniki szkodliwe w różnym stopniu w zależności od tego, w którym dziale przemysłu (gospodarki) jest umiejscowione. Jeżeli bowiem uciążliwość i szkodliwość dla zdrowia konkretnej pracy wynika właśnie z jej branżowej specyfiki, to należy odmówić tego szczególnego waloru pracy wykonywanej w innym dziale gospodarki. Natomiast w sytuacji, gdy stopień szkodliwości czy uciążliwości danego rodzaju pracy nie wykazuje żadnych różnic w zależności od branży, w której jest ona wykonywana, brak jest podstaw do zanegowania świadczenia jej w warunkach szczególnych tylko dlatego, że w załączniku do rozporządzenia została przyporządkowana do innego działu przemysłu (gospodarki). Jeżeli bowiem pracownik w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych czynników, na które narażeni byli pracownicy innego działu, w ramach którego to działu takie same prace zaliczane są do pracy w szczególnych warunkach, to zróżnicowanie tych stanowisk pracy musiałoby być uznane za naruszające zasadę równości w zakresie uprawnień do ubezpieczenia społecznego pracowników wykonujących taką samą pracę. Z ustanowionej na gruncie art. 32 ust. 1 Konstytucji RP zasady wynika bowiem nakaz jednakowego traktowania podmiotów znajdujących się w zbliżonej sytuacji oraz zakaz różnicowania w tym traktowaniu bez przyczyny znajdującej należyte uzasadnienie w przepisie rangi co najmniej ustawowej. Zasady sprawiedliwości wymagają przy tym, aby zróżnicowanie prawne podmiotów (ich kategorii) pozostawało w adekwatnej relacji do różnic w ich sytuacji faktycznej jako adresatów danych norm prawnych (por. wyrok Sądu Najwyższego z 6 lutego 2014 r., I UK 314/13, OSNP 2015 nr 5, poz. 66).

Z ustaleń poczynionych w niniejszej sprawie wynika, że ubezpieczony był zatrudniony w spornym okresie jako traktorzysta w spółdzielni kółek rolniczych, czyli w dziale rolnictwo (którego dotyczy w wykazie A dział X „w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym”). Tymczasem Sąd Okręgowy i Sąd Apelacyjny przyjęły, że praca traktorzysty, utożsamiona w zaskarżonym wyroku z pracą kierowcy ciągnika, mieści się w wykazie A dziale VIII „w transporcie i łączności”, odnoszącym się do prac w tych działach gospodarki, a nie w rolnictwie. W podstawie faktycznej wyroku Sądu Apelacyjnego brakuje jakichkolwiek ustaleń odnośnie do tego, czy ubezpieczony, pracując w spornym okresie w innym dziale gospodarki niż „transport i łączność”, w ramach swoich obowiązków stale i w pełnym wymiarze czasu pracy narażony był na działanie tych samych szkodliwych czynników, na które narażeni byli pracownicy zatrudnieni jako kierowcy ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych w transporcie. Ten podstawowy mankament uzasadnienia czyni skargę kasacyjną uzasadnioną. Nie jest bowiem możliwe prawidłowe zastosowanie przepisów prawa materialnego, w tym wypadku art. 184 ustawy emerytalnej, do niedostatecznie wyjaśnionego stanu faktycznego co do tego, czy pracując w spółdzielni kółek rolniczych jako traktorzysta, ubezpieczony był narażony na taką samą ekspozycję czynników szkodliwych jak zatrudnieni w transporcie kierowcy ciągników, co determinuje ocenę warunków jego pracy jako szczególnych w rozumieniu art. 32 ust. 2 ustawy emerytalnej.

W stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy sporne okazało się ostatecznie jedynie to, czy można zaliczyć wnioskodawcy do wymaganych 15 lat pracy w szczególnych warunkach prace wykonywane przez niego w Spółdzielni Kółek Rolniczych, w której był zatrudniony w okresie od 20 kwietnia 1974 r. do 28 marca 1980 r. (prawie 6 lat) na stanowisku traktorzysty i obsługiwał w tym czasie ciągnik Ursus C-360. Na etapie postępowania kasacyjnego organ rentowy nie kwestionuje już bowiem, że praca wnioskodawcy w Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego w okresie od 2 maja 1980 r. do 31 października 1993 r. na stanowiskach kierowcy ciągnika, operatora koparki i kierowcy-operatora (koparko-spycharki lub koparko-ładowarki) była pracą w warunkach szczególnych (z okresu zatrudnienia w Spółdzielni Budownictwa Wiejskiego wyłączono jedynie okres około 7 miesięcy zatrudnienia wnioskodawcy na stanowisku mechanika samochodowego, którego

Sąd Apelacyjny nie zaliczył do stażu pracy w warunkach szczególnych). Można więc przyjąć, że organ rentowy nie kwestionuje obecnie stażu zatrudnienia wnioskodawcy w warunkach szczególnych wynoszącego około 12 lat.

Nie było przy tym sporne między stronami (i nie jest również kwestionowane przez organ rentowy w skardze kasacyjnej), że w okresie zatrudnienia w Spółdzielni Kółek Rolniczych wnioskodawca wykonywał w okresie letnim (w ramach obsługi ciągnika Ursus C-360) prace polowe na rzecz rolników, natomiast w okresie zimowym wykonywał różne prace transportowe (według ustaleń Sądu Apelacyjnego: świadczył usługi transportowe, przewoził płyty meblowe i materiały budowlane), a także pracował ciągnikiem przy utrzymaniu i odśnieżaniu dróg. Nie zostało natomiast ustalone, co należy rozumieć pod pojęciem „okres letni (pora letnia)” oraz jakie miesiące składają się na pojęcie „zima”; czy podział na porę letnią i zimę oznacza, że wnioskodawca pracował w rolnictwie przez trzy (tyle trwa lato kalendarzowe) albo sześć miesięcy w roku (gdyby przyjąć, że podział na lato i zimę oznacza podział na dwa okresy po pół roku), a pozostałą część roku kalendarzowego (trzy miesiące, sześć miesięcy albo więcej) w transporcie, świadcząc usługi transportowe. Ustalenie tej okoliczności mogłoby mieć znaczenie przy ocenie, czy brakujące do 15 lat pracy w szczególnych warunkach lata i miesiące (w sumie około 3 lat) można uwzględnić, przyjmując (w wyniku ustalenia i oceny), że przez okres około 3 lat pracy w Spółdzielni Kółek Rolniczych wnioskodawca pracował jako kierowca ciągnika, wykonując usługi transportowe, czyli bezpośrednio pracę, którą można zakwalifikować jako pracę wymienioną w wykazie A, dziale VIII pod poz. 3.

Spór na etapie postępowania apelacyjnego sprowadzał się w istocie do prawidłowej wykładni prawa materialnego odnośnie do kwalifikacji prawnej okresu wykonywania pracy na stanowiskach traktorzysty (kierowcy ciągnika). Dokonując oceny w tym zakresie, Sąd Najwyższy nie podzielił założenia Sądu Apelacyjnego, że istotne znaczenie ma jedynie rodzaj powierzonych prac (kierowca ciągnika) w pełnym oderwaniu od branży, w której praca na tym stanowisku jest wykonywana.

Sąd Apelacyjny zaliczył zajmowane przez ubezpieczonego stanowisko pracy wykonywanej w rolnictwie do prac wykonywanych w szczególnych warunkach

uregulowanych w przepisach dotyczących innego działu gospodarki, tj. „w transporcie i łączności”, wymienionych w dziale VIII pod poz. 3 wykazu A stanowiącego załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Sąd pominął przy tym, że pracy pracownika zatrudnionego przy „pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości...” nie można oceniać w oderwaniu od specyfiki „technologii” branży, w której praca jest wykonywana, oraz że dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach konieczne jest także takie jej zakwalifikowanie w rozporządzeniu, zawierającym kwalifikacje stanowiskowo-branżowe.

Wykładnia językowa regulacji zawartej w wykazie A dział VIII poz. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz przy uwzględnieniu systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie *a priori* pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych warunkach. Stanowiska te wymienione zostały w dziale VIII wykazu A dotyczącym prac „w transporcie i łączności”, a nie w dziale X obejmującym prace „w rolnictwie i przemyśle rolno-spożywczym”. Nie ma przesłanek, aby z góry zakładać, że wykonywanie prac na wskazanych stanowiskach – niezależnie od branży, w której praca jest wykonywana – związane jest z taką samą szkodliwością pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku. Umieszczenie stanowiska kierowcy ciągnika w dziale VIII „w transporcie i łączności”, mimo ujęcia pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych (poz. 3) odrębnie od pracy kierowców samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych (poz. 2), łączy szkodliwość tej pracy nie z samym faktem prowadzenia tych pojazdów, lecz z faktem prowadzenia ich przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i obciążeń psychofizycznych związanych z uczestniczeniem takich pojazdów w ruchu publicznym. Obciążeń, których nie ma, jak uznał ustawodawca, przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe. Wobec tego nie można zaliczyć wnioskodawcy już w tej chwili, bez dalszych szczegółowych ustaleń i ocen, okresu wykonywania pracy traktorzysty w spółdzielni

kółek rolniczych od 20 kwietnia 1974r. do 28 kwietnia 1980 r. do zatrudnienia powodującego obniżenie wieku emerytalnego.

Podsumowując, w ocenie Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny nieprawidłowo zaliczył do prac wykonywanych w szczególnych warunkach prace polowe, przy których był zatrudniony wnioskodawca jako traktorzysta (obsługujący ciągnik Ursus C-360). O ile można się zgodzić z założeniem, że prace transportowe wykonywane przez wnioskodawcę jako traktorzystę/kierowcę ciągnika („w okresie zimowym”) można zaliczyć do prac w transporcie, a zatem do prac objętych działem VIII poz. 3 wykazu A – mimo że pracował on w spółdzielni kółek rolniczych, a nie w przedsiębiorstwie transportowym – o tyle nie ma podstaw do potraktowania prac polowych jako prac w transporcie. Uwzględnienie w wykazie A, dziale VIII pod poz. 3 prac kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gasienicowych nie oznacza, że należy uznać za pracę w szczególnych warunkach kierowanie tymi pojazdami przy jakichkolwiek innych zadaniach (rodzaju pracy) niż zadania transportowe. Prace uznane za wykonywane w warunkach szczególnych bez względu na miejsce ich wykonywania i rodzaj zostały wymienione w dziale XIV zatytułowanym „prace różne”. Tak zostały ujęte np. prace przy spawaniu czy naprawie pomp wtryskowych. Inne działy wykazu obejmują wymienione w nich prace w powiązaniu z rodzajami zakładów pracy lub ich częściami. Nie można uznać, że praca kierującego ciągnikiem jest zawsze pracą „w transporcie”, także wówczas gdy kierujący niczego nie transportuje, lecz wykonuje przy pomocy ciągnika prace polowe (np. sieje, orze, nawozi, spulchnia glebę itp.).

Sąd Najwyższy wielokrotnie podkreślał w swym orzecznictwie, że podział wykazu A na branże ma istotne znaczenie. W wyroku z 16 czerwca 2009 r., I UK 24/09 (LEX nr 518067) nie uznał za uzasadnione zaliczenie do prac szkodliwych „w energetyce” wszelkich prac związanych z montowaniem oraz eksploatacją instalacji i urządzeń elektrycznych. Według Sądu Najwyższego, prace wykonywane w szczególnych warunkach wymienione w dziale II wykazu A to tylko prace wykonywane w energetyce, czyli w ramach wytwarzania (przetwarzania) energii elektrycznej oraz ciepłej i dostarczania jej odbiorcom. W wyroku z 19 maja 2011 r., III UK 174/10 (LEX nr 901652) Sąd Najwyższy uznał, że praca maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych może być potraktowana jako praca w

szczególnych warunkach tylko wtedy, gdy jest wykonywana „w budownictwie i w przemyśle materiałów budowlanych” (dział V wykazu A), a nie w cukrowni. W powołanym wyroku Sąd Najwyższy odwołał się do poglądów wyrażonych wcześniej w wyroku z 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10 (LEX nr 619638). Sąd Najwyższy podkreślił w nim stanowiskowo-branżowy charakter ujęcia (w rozporządzeniu Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. i w wykazie A stanowiącym załącznik do niego) prac wykonywanych w szczególnych warunkach. Stwierdził, że nie można swobodnie ani dowolnie wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w rozporządzeniu. W wyroku z 19 marca 2012 r., II UK 166/11 (LEX nr 1171002) Sąd Najwyższy uznał, że odesłanie w art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej do przepisów dotychczasowych (w zakresie rodzaju prac i stanowisk) nie dotyczy kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczy się pracę w szczególnych warunkach, natomiast obejmuje samą treść tych wykazów. W wyroku tym również został podzielony pogląd o istotnym znaczeniu przyporządkowania danego rodzaju pracy do określonej branży przy jej kwalifikowaniu jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach.

Odmowa zakwalifikowania, jako wykonywanej w szczególnych warunkach, pracy traktorzysty/kierowcy ciągnika w trakcie prac polowych, a nie w transporcie, odpowiada rozumieniu tych przepisów przedstawionemu już wcześniej w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. wyrok Sądu Najwyższego z 3 grudnia 2013 r., I UK 172/13, LEX nr 1467147) podzielanemu przez Sąd Najwyższy rozpoznający obecnie skargę.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c.).

Sąd Najwyższy rozpoznał skargę kasacyjną na posiedzeniu niejawnym, mimo wniosku o wyznaczenie rozprawy, uznając, że skarga kasacyjna jest uzasadniona z powodu naruszenia przepisów prawa materialnego, których prawidłowe zastosowanie wymaga uzupełniających ustaleń faktycznych. Jednocześnie przedstawione przez skarżącego zagadnienie nie stanowiło istotnego problemu prawnego.

kc

